

DUŠICA PALAČKOVIĆ,
SANDA ČORAC

ZAŠTITA PRAVA NA POŠTOVANJE PORODIČNOG ŽIVOTA

U V O D

Pravo na poštovanje porodičnog života garantovano je Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, kroz kompleksni čl. 8,¹ koji ima veoma širok domen primene. Ova nesamostalnost, posebno vezivanje uz poštovanje privatnog života, na prvi pogled ukazuje na vezu koja postoji između prava garantovanih ovim članom, pa i kada je njihova povreda u pitanju. Kako bi analiziranje povrede svih, ovim članom pomenutih, prava i sa različitih aspekata bio preširok zahvat, naše je opredeljenje da ukažemo isključivo na procesnopravne aspekte povrede prava na poštovanje porodičnog života, vodeći računa o posebnostima njegove pravne

Dr Dušica Palačković, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu.

Sanda Čorac, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu. Rad je napisan u okviru projekta Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu: "Usklađivanje pravnog sistema Srbije sa standardima Evropske unije", koji se finansira iz sredstava Fakulteta.

¹ Konvencija se primenjuje i u Republici Srbiji, na osnovu Zakona o ratifikaciji Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda ("Sl. list Srbije i Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 9/2003, 5/2005, u daljem tekstu "Konvencija"). Čl. 8 Konvencije glasi: "1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske. 2. Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih".

prirode i (ne)adekvatnosti sudske zaštite koju predviđa Porodični zakon RS.² Pri tome je neminovno analizirati i normativu Zakona o parničnom postupku RS,³ s obzirom na polje njegove primene iz odredbe čl. 1. Polaznu tačku ove analize čine ključni pojmovi “porodica” i “porodični život”, koji su, ma koliko neodređeni bili, u najdirektnijoj vezi sa pojmovnim određenjem i kvalifikacijom prava na poštovanje porodičnog života. Sama pravna kvalifikacija uslovljava specifičnosti u rešavanju niza procesnopравnih dilema na terenu građanskopravne zaštite. Pri tome, ni jedan od tri pomenuta ključna pojma nije jedinstveno definisan ni na međunarodnom nivou, ali ni u okvirima našeg pravnog sistema, što je, svakako dodatno otežavajuća okolnost obrade bilo koje teme iz ovog domena.

Sadržina pojmova “porodični život” i “pravo na poštovanje porodičnog života”

Pokušaji definisanja ovih pojmova po pravilu su krajnje uopšteni, čak pravno-filozofski.⁴ Konkretnije odlike ovim pojmovima, međutim, neminovno, pri-daje sudska praksa, rešavajući najrazličitije sporove koji su u vezi “porodičnih odnosa”. No, to se čini metodom “od slučaja do slučaja”, uvažavajući okolnosti svake pravne stvari ponaosob. Ovaj pristup prihvataju kako nacionalni, tako i Evropski sud za ljudska prava,⁵ polazeći od tzv. autonomnog koncepta prava na poštovanje porodičnog života.⁶ Ipak, u osnovi, pravo na poštovanje porodičnog života “pretpostavlja postojanje porodice”,⁷ što odgovara i uskom, jezičkom tumačenju odrednice. Ili, podrazumeva lične odnose, stvarne i bliske lične veze.⁸ To je, pre

² Porodični zakon RS (“Sl. glasnik RS”, 18/2005 i 72/2011 - dr. zakon), u daljem tekstu “PZ RS”.

³ Zakon o parničnom postupku RS (“Sl. glasnik RS”, br. 72/2011, 49/2013 - odluka US, 74/2013 - odluka US i 55/2014), u daljem tekstu “ZPP”.

⁴ Tako, u odnosu na pojam “porodični život” opšti je stav da realnost ukazuje na raznolikosti porodičnog života, odnosno brojnost faktora koji ga određuju i koji moraju biti uzeti u obzir pri pokušaju određenja ovog pojma, kao što su socijalni, kulturološki, religiozni, čak i geografski uslovi, i sami vremenski promenljivi, tako da je “poštovanje porodičnog života zapravo poštovanje različitosti”, Article 7. Respect for private and family life, Commentary of the Charter of Fundamental Rights of the European Union, str. 86, dostupno na: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/networkcommentaryfinal_en.pdf, 24. 07. 2014.

⁵ U daljem tekstu “ESLjP”.

⁶ Z. Ponjavić, Porodično pravo, Beograd, 2014, str. 42, 43, ukazuje na nedostatke ovakvog pristupa, odnosno onemogućavanje sistematske klasifikacije ličnih odnosa na one koji su konstitutivni za porodični život i one koji to nisu.

⁷ Videti Marckx v. Belgium, No. 6833/74 od 13. juna 1979, st. 31; Abdulaziz, Cabales and Balkandali, No. 9214/80; 9473/81; 9474/81 od 28. maja 1985, st. 62; Johnston and Others v. Ireland, No. 9697/82 od 18. decembra 1986, st. 55; Şerife Yiğit v. Turkey, No. 3976/05 od 2. novembra 2010, st. 93.

⁸ Videti K. and T. v. Finland, No. 25702/94 od 12. jula 2001, st. 150; Znamenskaya v. Russia, No. 77785/01 od 2. juna 2005, st. 27; Akbulut v. The United Kingdom, No. 53586/08 od 10. aprila

svega, pravo pojedinaca da žive zajedno i da razvijaju međusobne (lične) odnose koje karakteriše sigurnost (stabilnost), osećanje pripadanja, uzajamna briga i posvećenost, emocionalna bliskost. Često, međutim, i više od toga. Tako, zapravo dolazimo do još jednog ključnog pojma - "kvalitet ličnih veza", tj. odnosa između određenih lica. Nesporna je brojnost i različitost "kvalifikativa" koji se moraju koristiti u utvrđivanju odnosa koji su "konstitutivni" za porodični život.⁹ Uz to, reč je o ličnim odnosima, koji su, po sebi, specifični. Dodatna otežavajuća okolnost pri utvrđivanju povrede prava na poštovanje porodičnog života je činjenica da su u postupak zaštite involvirana najmanje tri lica - stranke i lica sa kojim one, obe, imaju uspostavljenu blisku (ili posebno blisku) vezu, tj. odnose.

Kvalitet veza ili odnosa o kojima je ovde reč, po pravilu je uzrokovan zajedničkim životom, ali čak ni to nije konstanta u praksi ESLJP.¹⁰ Isti zaključak odnosi se i na činjenicu krvnog ili adoptivnog srodstva.¹¹ Ako ni ovakve, činjenice koje se egzaktno mogu utvrđivati, nisu uvek presudne, niz drugih relevantnih okolnosti u svakom konkretnom slučaju, koje ne nose ovakav predznak, uslovljavaju složenost sporova i pozicije suda kada odlučuje o povredi ovog prava. Tako je predmet procene i trajnost veze, zavisnost jednog lica u odnosu na drugo, ili, kada su deca u pitanju, uzrast, specifične potrebe i niz drugih faktora koji upućuju na odluku koja će biti u najboljem interesu deteta.

Sve faktore koji uslovljavaju postojanje "porodičnog života", a onda, u slučaju povrede obaveze njegovog poštovanja i građanskopravnu, sudsku zaštitu, nije moguće pobrojati.¹² Praktično, ovo pravo se oblikuje praksom ESLJP, odnosno

2012, st. 15; kao i presude VKS, Rev. br. 2401/10 od 28. aprila 2010. i Apelacionog suda u Beogradu, GŽ2 1078/12 od 31. oktobra 2012.

⁹ Z. Ponjavić, nav. delo, str. 43.

¹⁰ Videti *Kroon and others v. Netherlands*, No. 18535/91 od 27. oktobra 1994; *Lebbink v. Netherlands*, No. 45582/99 od 1. juna 2004.; *Kaplan v. Austria*, No. 45983/99 od 18. januara 2007.

¹¹ Videti *X, Y and Z v. The United Kingdom*, No. 21830/93 od 22. aprila 1997.; *Yousef v. The Netherlands*, No. 33711/96 od 5. februara 2003; *Haas v. The Netherlands*, No. 36983/97 od 13. januara 2004.

¹² Ipak, praksa ESLJP potvrđuje jedan broj odnosa koji uživa zaštitu prava na porodični život. Tako je obuhvaćen odnos između supružnika, tj. njihovo pravo na zajednički život, a praksa smatra relevantnim i samu nameru vođenja porodičnog života supružnika (*Abdulaziz, Cabaes and Balkandali v. The United Kingdom*). Vanbračni partneri imaju ovo pravo pod uslovom da je njihov odnos stabilan, trajniji, da su međusobno "predani"; odnosno da imaju zajedničku decu ili planiraju bračnu zajednicu, čak i kada ne žive zajedno (*Kroon and Others v. the Netherlands*). Pravo na porodični život postoji između roditelja i dece (pri čemu su roditelji ili u braku ili u zajednici koja ispunjava prethodno pomenute uslove) koji ipso jure imaju pravo na poštovanje porodičnog života (*Gül v. Switzerland*, No. 23218/94 od 19. februara 1996. st. 32; *M.P.E.V. and others v. Switzerland*, No. 3910/13 od 8. jula 2014, st. 31). U domenu primene ovog prava je i odnos roditelja i usvojene dece (*Ageyev v. Russia*, No. 7075/10 od 18. aprila 2013.). Pored toga, pitanja utvrđivanja očinstva, odno-

konkretizuje u odnosu na krug lica kojima se priznaje zaštita prema čl. 8 i kvalitet odnosa kao dopunski uslov koji može pratiti pravnu vezu (npr. srodstvo), odnosno koji je ponekad i jedini uslov za određene kategorije lica.

Moglo bi se reći da je jedina konstanta od koje se može poći da su predmet zaštite prava na poštovanje porodičnog života bliske, stvarne lične veze jednog lica sa drugim(a), za koje se nekada pretpostavlja da postoje, ali se u većini slučajeva moraju dokazivati. Zaštita prava na poštovanje porodičnog života, stoga, podrazumeva zaštitu mirnom, neometanom razvoju ovakvih odnosa u određenom krugu lica (zaštićeno dobro). Sudska, građanskopravna zaštita svodi se na sprečavanje neosnovane povrede (ili ugrožavanja) ovakvih veza od strane pojedinaca. Kada su, pak, državne vlasti u pitanju, za njihovu intervenciju odredba čl. 8. Konvencije¹³ predviđa dopuštene izuzetke.

Pomenimo da Porodični zakon RS, preuzima, odredbom čl. 2/2, deo čl. 8. Konvencije koji se odnosi na garantovanje prava na poštovanje porodičnog života, koristeći identičnu formulaciju da "svako" ima ovo pravo. Inventarisanje odredaba ovog propisa upućuje, međutim, na nekoliko zaključaka. Pre svih, da PZ RS nije definisao porodicu¹⁴ i da ne pominje porodični život. Zakonodavac je svakako bio svestan rizika koji striktno definisanje porodice, odnosno njeno ograni-

sno biološkog porekla deteta (Jevremović v. Serbia, No. 3150/05 od 17. jula 2007), pa čak i kada ne postoji pravna ili biološka veza deteta i odrasle osobe, ali se ona "ponaša kao roditelj" dovoljno je za postojanje prava na poštovanje porodičnog života (X, Y and Z v. the United Kingdom, No. 21830/93 od 22. aprila 1997). Ovim članom obuhvaćen je i odnos samohrane majke i deteta - automatski, rođenjem (Marckx v. Belgium); zatim, odnos odraslih lica i njihovih roditelja i braće i sestara, uz uslov "zavisnosti koja nadilazi uobičajene emocionalne veze" (Mustaqim v. Belgium, No. 12313/86 od 18. februara 1991); odnosi u "široj porodici" (Negrepointis-Giannisis v. Greece, No. 56759/08 od 3. maja 2011), pa i među odraslim članovima porodice (A.W. Khan v. The United Kingdom, No. 47486/06 od 12. januara 2010).

¹³ Videti st. 2 čl. 8, fus nota br. 2. u ovom Radu.

¹⁴ Porodični zakoni jednog broja država u okruženju daju ovu definiciju, tako videti npr. Porodični zakon Crne Gore (Službeni list RCG, br. 1/2007), koji odredbom čl. 2. propisuje da je "porodica životna zajednica roditelja, dece i drugih srodnika koji u smislu ovoga zakona imaju međusobna prava i obaveze, kao i druga osnovna zajednica života u kojoj se neguju i podižu deca". Zakon o porodici Makedonije (Zakon za semejstvoto, Služben vesnik, 44/2012) u čl. 2. "porodica je životna zajednica roditelja i dece i drugih srodnika, ako žive u zajedničkom domaćinstvu". Zakon o braku i porodičnim odnosima Slovenije (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Uradni list RS, št. 69/2004), čl. 2. "porodica je životna zajednica roditelja i dece, koja u interesu dece uživa posebnu društvenu zaštitu". Porodični zakon Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 54/02, 41/08), čl. 2/1 "porodica je, u smislu ovog zakona, životna zajednica roditelja i dece i drugih srodnika". Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, br. 35/05), čl. 2/1 "porodica je u smislu ovog zakona životna zajednica roditelja i dece i drugih krvnih srodnika, srodnika po tazbini, usvojlaca i usvojenika i osoba iz vanbračne zajednice ako žive u zajedničkom domaćinstvu".

čavanje na krug lica koja se mogu smatrati njenim članovima, nosi.¹⁵ No, ovakav pristup nalazimo u nizu drugih propisa, koji i pored razlike u nabranjanjima i činjenice da to čine za sasvim specifične namene i ciljeve, načelno, daju sliku o licima koja bi se mogla naći u ovom krugu.¹⁶ I PZ RS, za slučaj zaštite od nasilja u porodici,¹⁷ sadrži jedno od takvih nabranjanja.

Dalji zaključak iz pregleda odredbi PZ RS morao bi biti i da porodica kao entitet, celina, ne uživa posebnu sudsku zaštitu. Pri tome, "posebna zaštita" porodice, iz odredbe čl. 2/1 PZ RS, kao i ona iz čl. 66/1 Ustava RS,¹⁸ koja se odnosi na porodicu, majku, samohranog roditelja i dete ukazuje na posebnu brigu i zaštitu koju država, odnosno njeni organi moraju obezbediti, mora podrazumevati i mogla bi se odnositi i na posebnosti sudske zaštite (i zaštite pred drugim nadležnim organima).

Ipak, ove odrednice imaju, u mnogo većoj meri, smisao specifične zaštite kroz zdravstveni, sistem obaveznog osiguranja, odnosno socijalno staranje i sl. U odnosu na sudsku zaštitu, odnosno druge (nacionalnim pravom, eventualno,

¹⁵ Ipak, radna verzija Građanskog zakonika Republike Srbije je pokazatelj prepoznate potrebe uvođenja definicije (pojma) porodice, koja "bi trebalo da iskaže zajednicu određenih lica povezanih odgovornošću za život i uzajamnu dobrobit koji imaju pravo na posebnu zaštitu i društvenu podršku". Videti "Rad na izradi Građanskog zakonika Republike Srbije", Komisija Vlade Republike Srbije za izradu Građanskog zakonika, Izveštaj sa otvorenim pitanjima, Knjiga I, Beograd, 2007, str. 91, dostupno na: <http://arhiva.mpravde.gov.rs/lt/articles/zakonodavna-aktivnost/gradjanski-zakonik>, 15.08.2014.

¹⁶ Nukleus koje čine lica koja se smatraju članovima porodice uključuje supružnike i vanbračne partnere, deca rođena u braku i van braka, usvojitelji i usvojenici, staratelji i šticićenici, hranitelji i hranjenici, roditelji i drugi krvni srodnici u pravoj liniji bez obzira na stepen srodstva, kao i krvni srodnici u pobočnoj liniji zaključno sa trećim stepenom srodstva. Videti Zakon o zdravstvenoj zaštiti ("Sl. glasnik RS", br. 107/2005, 72/2009 - dr. zakon, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012 i 45/2013 - dr. zakon), čl. 226; Zakon o radu ("Sl. glasnik RS", br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 i 75/2014), čl. 77; Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja), čl. 201; Zakon o nasleđivanju ("Sl. glasnik RS", br. 46/95 i 101/2003 - odluka USRS), čl. 8; Zakon o socijalnoj zaštiti ("Sl. glasnik RS", br. 24/2011), čl. 81., koji priznaje ovim licima svojstvo člana porodice, s tim da srodnici u pobočnoj liniji ograničava na drugi stepen srodstva. Zakon o zdravstvenom osiguranju ("Sl. glasnik RS", br. 107/2005, 109/2005 - ispr., 57/2011, 110/2012 - odluka US i 119/2012), čl. 24. i 25, pored ovih lica u članove porodice uključuje i tazbinske srodnici (očuh, maćeha, pastorčad), a Krivični zakonik ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012 i 104/2013), čl. 112. i supružnike braće i sestara i njihovu decu, kao i roditelje bivših supružnika.

¹⁷ Videti čl. 197/2 PZ RS, ali i osnovanu kritiku, čak nelogičnost, ove odrednice, u odnosu na jedan broj pobrojanih kategorija lica. V. Vlašković, Pravo na zaštitu od nasilja u porodici kao subjektivno građansko pravo, *Anali*, br. 1/2009, str. 255.

¹⁸ Ustav RS, ("Sl. glasnik RS", br. 98/2006).

predviđene) vrste postupaka pred nadležnim organima, prepoznatljiva i primenljiva su, svakako, konkretnija ustavna prava – pravo na jednaku zaštitu prava i na pravno sredstvo,¹⁹ ili pravo na pravično suđenje.²⁰ Sudska zaštita iz PZ RS, pak, koncipirana je kao fragmentarna i individualna zaštita – štite se članovi “porodice” i pojedine vrste njihovih ličnih odnosa kroz odredbe posebnih (parničnih ili vanparničnih) građanskih sudskih postupaka.

No, već i samo garantovanje prava na poštovanje porodičnog života, mora značiti i mogućnost da se sudski postupak zaštite pokrene s pozivom na njegovu povredu i pravo na tužbu u takvim okolnostima. Izričitih odredaba o ovome, kao i posebnih pravila koja bi se u takvom sudskom postupku primenjivala, međutim, nema. Stoga je već u pravnoj teoriji uočeno da je ovakvim zakonodavnim pristupom “izostalo jasnije i potpunije određivanje pravnog osnova i pravnog okvira na kome će se ostvarivati prava članova porodice”.²¹ Uz to, porodica se ne sme ni shvatiti kao statična kategorija. Naprotiv!!!²²

Pravna priroda prava na poštovanje porodičnog života i zahtev za zaštitu

Pravo na porodični život je lično neimovinsko subjektivno pravo. Ipak, lična prava su, po pravilu, apsolutna,²³ što je problematizovano kada je pravo na poštovanje porodičnog života u pitanju. Naime, bez obzira na neodređenost pojma

¹⁹ Čl. 36. Ustava RS.

²⁰ Čl. 32. Ustava RS.

²¹ Videti M. Nikolić, Legitimacija srodnika u sporu za uređenje ličnih odnosa sa detetom, u Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, br. 3/2007, str. 533.

²² “Početkom XX veka velike porodice koje su okupljale bračne parove, njihove potomke, pretke i pobočne srodnike ustupile su mesto maloj porodici, koju čine bračni par i njihova deca. Počevši od šezdesetih godina XX veka ova mala porodica sve se više destabilizuje, a tome naročito doprinosi sve veći broj vanbračnih zajednica, kao i porast broja razvoda. Brak više nije jedini osnov porodice. U odnosu na raniji period, porodicu karakterišu dve osnovne stvari: smanjena je (redukovana) i svoju legitimnost i stabilnost više ne zasniva isključivo na braku”. Z. Ponjavić, nav. delo, str. 56. “Porodica je oduvek imala različite oblike i umesto da se govori o porodici u jedini neki smatraju da treba govoriti o ‘porodicama’. Danas paralelno postoje: nuklearna porodica, trogeneracijska porodica u kojoj žive babe, dede, roditelj i deca, ili više ljudi zajedno ili ostvaruje česte međusobne veze i srodnička porodica koja je veća zajednica sastavljena od srodnika koji pripadaju istom domaćinstvu. Istovremeno netradicionalni odnosi postaju sve češći kao vanbračna zajednica, homoseksualne veze, nepotpune porodice, reorganizovane porodice ili zajednice u kojima više nuklearnih porodica ili pojedinaca žive zajedno”. M. Janjić Komar, Porodica sa stanovišta prava, Pravni život, br. 7-8/1995, str. 70.

²³ Videti D. Nikolić, Uvod u sistem građanskog prava, Novi Sad, 2013, str. 234; V. Vodinelić, Uvod u građansko pravo i opšti deo građanskog prava, Sveska druga. Opšti deo građanskog prava, Odeljak 1. Subjektivna građanska prava i obaveze, skripta, Beograd, 2011, str. 48-57. R. Kovačević

porodice, odnosno porodičnog života, pa i u PZ RS, porodični život se ostvaruje u okvirima određenog kruga lica i u tom krugu je moguće govoriti i o zabrani akata kojima bi se vršila povreda ovog prava, a onda i o mogućnosti iniciranja sudskog postupka u slučaju povrede ove zabrane. Potvrdu ovakvom rezonovanju nalazimo, npr., u odredbi čl. 61/5, prema kojoj dete ima pravo da održava lične odnose i sa srodnicima (osim roditelja, čl. 61/1 PZ RS) i drugim licima sa kojima ga vezuje posebna bliskost (ako ovo pravo nije ograničeno sudskom odlukom). Upravo uslov "posebne bliskosti" upućuje na značajno ograničenje, te se, dakle, ne bi, kao kod drugih apsolutnih prava, moglo zaključivati da je reč o svim trećim licima. I specifičnost "porodičnih odnosa" ukazuje na ograničen krug učesnika, odnosno nemogućnost da u ove odnose budu involvirana sva treća lica. Stoga se ovo pravo može shvatiti jedino kao "apsolutno pravo sui generis", ono ne bi moglo delovati prema licima iz tzv. spoljnog sveta, ono je "apsolutno unutar jednog posebnog okruženja u kojem se ljudi rukovode emocijama i strastima, a ne pravom",²⁴ odnosno unutar kruga lica koje povezuje posebna bliskost.

Uslov posebne bliskosti nekada se, međutim, pretpostavlja, a tipičan slučaj su roditelji i njihova zajednička deca, odnosno podrazumeva postojanje pravom zaštićene veze ili odnosa – bračni ili roditeljski odnos. Srodstvo, međutim, samo po sebi ne znači, ne pretpostavlja ovaj uslov, pa se njegovo prisustvo mora dokazivati, kao i u kategoriji "drugih lica" iz čl. 61/5. U ovom krugu treba tražiti i one koji su titulari prava na zaštitu porodičnog života i one koji su subjekti obaveze uzdržavanja od njegove povrede ili ugrožavanja, dakle aktivno i pasivno stvarno legitimisana lica. To, svakako, upućuje i na zaključak o krugu lica koja su aktivno ili pasivno procesno legitimisana.

Moglo bi se reći, tumačenjem čl. 61/5 i da uslov "posebne bliskosti" eliminiše potrebu nabiranja onih prema kojima dete ima pravo na održavanje ličnih odnosa, kao imenovani elemenat sadržine prava na poštovanje porodičnog života. Kada su, pak, u pitanju srodnici i druga lica, čini se da nije sasvim korektno tumačiti ovu normu ekstenzivno i na osnovu nje priznati pravo na održavanje ličnih odnosa po tužbi koju bi podnela ova lica. Ispravnije je rezonovati da se pravo na zahtev za sudskom zaštitom crpi iz odredbe čl. 2/2 PZ RS, odnosno prava na poštovanje porodičnog života.²⁵

Upravo ova logika upućuje na zaključak da bi zahtev za zaštitu bio moguć i u svim drugim situacijama kada PZ RS nema izričito regulisanu zaštitu odnosa

Kuštrimović, M. Lazić, Uvod u građansko pravo, Niš, 2008, str. 170; D. Stojanović, O. Antić, Uvod u građansko pravo, Beograd, 2004, str. 193-199.

²⁴ V. Vlašković, nav. delo, str. 255.

²⁵ Z. Ponjavić, nav. delo, str. 263.

koji spadaju u okvire prava na poštovanje porodičnog života (domen primene čl. 2/2). Ovakvo bi se moglo zaključiti i po analogiji sa postupkom u sporu za zaštitu prava deteta, koji će se primeniti u svim situacijama kada za prava deteta priznata PZ RS nije posebno, kroz mogućnost vođenja konkretno normiranih postupaka, predviđena mogućnost sudske zaštite.

Specifičnost porodičnog života, koji nema unapred i potpuno određenu sadržinu uslovljava posebnost, u tom smislu, i prava na poštovanje porodičnog života. Njegova sadržina nije unapred određena, to je “omnibus” pravo. Izuzet slučajeva gde se priznaju ipso iure (mada ni tu apsolutno, bez izuzetka), uvek je potrebno utvrđivati, dakle dokazivati, postojanje bliskih ličnih veza tužioca sa licem za koje on tvrdi da ih ima i da to čini da postoji “porodični život” između njih. To je, naravno, činjenično pitanje.²⁶ Drugim rečima, pravo na poštovanje porodičnog života nije unapred i jednom za svagda striktno određeno po sadržini (i titularima, kako je već rečeno) ili, nije do detalja određeno. Ono je samo određivo, mora se utvrđivati prema okolnostima svakog konkretnog slučaja, što potvrđuje već rečeno o pravu na održavanje ličnih odnosa srodnika i drugih lica, uz utvrđivanje uslova posebne bliskosti.

Napomenimo i to da lična prava prate dve vrste tzv. ličnopravnih zahteva – zahtev za propuštanje, uvek preventivan, sa ciljem da se spreči povreda ličnog dobra, i zahtev za uklanjanje, uvek reaktivan (restitutivan), uz uslov da je povreda već nastupila.²⁷ U odnosu na pravo na poštovanje porodičnog života može se, međutim, pojaviti dilema za prvi pomenuti zahtev, s obzirom na rešenja iz ZPP/2011, koja se tiču deklarativnih tužbi, o čemu će više reči biti u delu ovog rada o tužbama.

*Procesna pravila u postupku za zaštitu
prava na poštovanje porodičnog života*

Pod pretpostavkom pokretanja postupka uz pozivanje na odredbu čl. 2/2 PZ RS otvara se problem primene procesnih normi. Naime, za ovakvu vrstu građanskog sudskog postupka nema posebnih pravila procedure (kako je u Uvodu već i konstatovano), u okvirima desetog dela PZ RS: “Postupci u vezi sa porodič-

²⁶ Videti *Lebbink v. Netherlands*, No. 45582/99 od 1. juna 2004, st. 36; *Şerife Yiğit v. Turkey*, No. 3976/05 od 2. novembra 2010., st. 93. Isti stav usvaja i nacionalna sudska praksa. Videti odluku Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 2401/10 od 28.04.2010; Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž 2. 349/13 od 12.06.2013; Apelacionog suda u Beogradu, Gž2. 1078/12 od 31.10.2012.

²⁷ O. Stanković, V. Vodinelić, *Uvod u građansko pravo*, Beograd, 2007, str. 127.

nim odnosima²⁸. Odnosno, nije predviđen poseban parnični ili vanparnični postupak za ovakve slučajeve.²⁸

U teoriji²⁹ i praksi,³⁰ u nedostatku pravila posebne građanske sudske procedure pledira se za opštu parničnu proceduru uz pozivanje na odredbu čl. 202. PZ RS, prema kojoj će se u sudskim postupcima koji su u vezi sa porodičnim odnosima primeniti odredbe zakona kojima se uređuje parnični postupak, ako ovim zakonom nije drugačije određeno. Iz lociranja ove odredbe u deo PZ RS kojim su propisana zajednička pravila za sve sudske postupke u vezi sa porodičnim odnosima sledio bi, zaista, ovakav pristup. No, već odredba čl. 201. PZ RS ograničava primenu ovog Dela zakona samo na uređenje posebnih parničnih postupaka, što bi moglo voditi zaključku da se zajednička pravila (čl. 204–208) primenjuju samo u takvim, postupcima koji su Delom 10. imenovani, a među njima nema posebnog postupka za zaštitu prava na poštovanje porodičnog života.³¹ Normativni pristup je, dakle, sporan, odnosno nedosledan, pa se može postaviti pitanje da li ima osnova za primenu zajedničkih odredaba u svim postupcima, odnosno i opštoj parničnoj proceduri. Uz to, čak i ako načelo supsidijarnosti nije sporno, sa shodnom primenom postoji problem.³² Sve ukazuje da bi primena pravila opšte parnične procedure sledila, prema trenutnom stanju regulative, iz činjenice da nema posebnog postupka u PZ RS, te da se opšti postupak jedino može primeniti.³³ Takođe je nesporno, da je zakonodavac hteo da se u svim postupcima u vezi sa porodičnim odnosima primene zajednička pravila iz čl. 204–208 PZ RS, kao specifična u odnosu na opštu parničnu proceduru i svakako adekvatnija, ali je normativni pristup problematičan. U suprotnom ne bi, npr., moglo da se primeni istražno načelo, načelo hitnosti kada se postupak odnosi na dete ili roditelje.

²⁸ Obiteljski zakon Republike Hrvatske (Narodne novine, br. 75/14, 83/14), npr., odredbom čl. 121. previđa vanparnični postupak kao tip sudske zaštite za sve oblike ostvarivanja ličnih odnosa sa detetom. Drugi zakoni zemalja u okruženju koji regulišu ovu oblast nemaju takve odredbe (videti Porodični zakon Crne Gore, Zakon o porodici Makedonije, Porodični zakon Republike Srpske, Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine).

²⁹ M.Nikolić, nav. delo, str. 540.

³⁰ Rešenje Okružnog suda u Novom Sadu, Gž. 6352/2008 od 29.10.2008.

³¹ Videti način normiranja koji je prihvaćen u Obiteljskom zakonu Hrvatske, odredbe čl. 345, 346.

³² Videti, npr., B. Poznić, V. Rakić-Vodinelić, Građansko procesno pravo, Beograd 2010, str. 440.

³³ ZPP, odredbom čl. 1, određuje primenu ovog Zakona i u postupcima iz porodičnih odnosa i u slučaju postupaka koji se odnose na povredu prava ličnosti.

lja koji vrši roditeljsko pravo,³⁴ isključenje javnosti ili pravilo o dopuštenosti revizije u ovim postupcima.

Pomenimo, takođe, da je odredbama koje su deo normative jednog posebnog parničnog postupka – u sporu za zaštitu prava deteta (i u sporu za vršenje odnosno lišenje roditeljskog prava),³⁵ članom 268, predviđena primena odredbi čl. 265-267, koji se odnose na kolizijskog staratelja i privremenog zastupnika deteta i njihove dužnosti u svim drugim sudskim postupcima u vezi porodičnih odnosa “ako se ti postupci odnose i na prava deteta”. No, kada npr., postupak za održavanje ličnih odnosa nije pokrenulo dete, već srodnik ili drugo lice koje tvrdi da ima bliske odnose sa detetom, može se postaviti pitanje da li je ovo i “postupak koji se odnosi na pravo deteta” pa se navedene odredbe PZ RS moraju primeniti? Ipak, čini se da je odgovor i ovde, kao i u svim drugim situacijama kada je u spor involvirano dete, odnosno njegova prava, potvrđan, bez obzira na to ko su “prave” stranke u postupku. Ovde, na povredu svog prava ukazuje tužilac, ali bliski odnosi treba da postoje sa detetom i bitan je njegov najbolji interes. Dete treba, pod određenim uslovima da izrazi svoj stav o konkretnoj situaciji i potreban je nalaz i stručno mišljenje organa starateljstva, porodičnog savetovališta ili druge ustanove specijalizovane za posredovanje u porodičnim odnosima, a sve su to odredbe koje se primenjuju u postupku za zaštitu prava deteta kao posebnom parničnom postupku iz PZ RS.

Značajan problem je i primena načela dispozicije, preko zabrane donošenja presude zbog propuštanja, na osnovu priznanja ili odricanja, kao i zaključenja sudskog poravnanja, što sledi iz odredbe čl. 271. PZ RS, opet u okviru pomenutog posebnog parničnog postupka, dok u opštoj parnici ovog ograničenja pomenutog načela nema. Nema ga ni u zajedničkim odredbama za postupke u vezi porodičnih odnosa u PZ RS. Da li su ovi načini okončanja postupka dopušteni kada je postupak pokrenut po tužbi za zaštitu prava na poštovanje porodičnog života, koju nije podnelo dete?

I inventarisanjem odredaba opšte parnične procedure pronalazimo malobrojna specifična rešenja koja se primenjuju u parnicama koje se tiču ličnih prava. To je, pre svega, pravilo tzv. posebne mesne nadležnosti za ove sporove, pa je, dakle, primenljivo i u slučaju parničnih postupaka na osnovu povrede prava na poštovanje porodičnog života. Reč je o odredbi čl. 46 ZPP, koja sadrži pravilo alternativne (elektivne) nadležnosti, kojom je tužiocu dato pravo izbora pri podnošenju tužbe između suda opšte mesne nadležnosti, suda na čijem području je

³⁴ Mada ostaje pitanje zašto svi postupci u vezi porodičnih odnosa nisu hitni!?!

³⁵ Čl. 261–273 PZ RS.

štetna radnja izvršena ili sudu na čijem području on ima prebivalište, odnosno boravište.

Specifična pravila za postupke u vezi porodičnih odnosa sadrži i deo ZPP o sastavu suda. Tako iz formulacije čl. 35 proizilazi da u prvom stepenu ove sporove sudi veće, sastavljeno od jednog sudije predsednika veća i dvoje sudija porotnika.³⁶ U drugom stepenu sudi veće sastavljeno od troje sudija. U oba slučaja primenjuje se i pravilo iz odredbe istog člana, stav 5, odnosno da sudije moraju biti lica koja su stekla posebno znanje iz oblasti prava deteta.

Dakle, pred sudijama nije ni malo lak zadatak da, pre svega, utvrde koja procesna pravila su primenljiva u situacijama kada je podnesena tužba zbog povrede prava na poštovanje porodičnog života. Nadalje, specifična pravila koja su ovde navedena su malobrojna i stoga nedovoljna za rešavanje procesnih dilema koje ovakav vid zaštite otvara. Sva ostala pravila opšte parnične procedure su, sasvim sigurno, u nizu situacija neadekvatna. Stoga je verovatno rešenje predvideti kao posebnu parničnu proceduru i onu po tužbi za zaštitu prava na poštovanje porodičnog života, kao opštu u odnosu na posebne parnične postupke sadržane u PZ RS kojima se, takođe, odlučuje o sporovima u vezi jednog broja odnosa koji čine porodični život, uz moguću, pomenutu, analogiju sa postupkom u sporu za zaštitu prava deteta.

Tužbe za zaštitu prava na poštovanje porodičnog života

Garantovanje prava na poštovanje porodičnog života na međunarodnom i našem nacionalnom nivou, kao ličnog prava, uslovljava neophodnost garantovanja njegove građanskopravne zaštite. Pri tome, parnična procedura u okvirima građanskih sudskih postupaka svakako daje viši stepen izvesnosti u utvrđivanju činjenica relevantnih za utvrđenje da li je ovo pravo povređeno ili ugroženo. Dakle, u svim situacijama kada PZ RS ne predviđa partikularnu zaštitu onih bliskih ličnih veza (odnosa) koje čine "porodični život" i time potpadaju pod domen primene čl. 2/2 (odnosno čl. 8 Konvencije), zaštita prava na poštovanje porodičnog života morala bi biti dopuštena po posebnoj tužbi.

Kada je sama vrsta zaštite, odnosno vrsta tužbe u pitanju, moglo bi se, već na prvi pogled, zaključiti da su dopuštene dve vrste - tužba za utvrđenje (deklaratorna) i kondemnatorna.

³⁶ Videti Zakon o izmenama i dopunama Zakona o parničnom postupku ("Sl. glasnik RS", br. 55/2014), čl. 2.

Pri tome, prva, odnosno deklaratorna,³⁷ uvedena je izričito u našu procesnoppravnu regulativu najnovijim ZPP iz 2011, modifikovanom odredbom u odnosu na ranije zakonske tekstove kojima je bila definisana deklaratorna tužba. Naime, odredbom čl. 194. ovog Zakona, generalno je omogućeno podnošenje deklaratorne tužbe u slučaju “povrede prava ličnosti”, među kojima se svakako prepoznaje i pravo na poštovanje porodičnog života. Treba, međutim, reći, da je ovakvim zakonskim rešenjem učinjen neophodan i opravdan otklon u odnosu na pravi smisao deklaratorne zaštite, odnosno cilj koji se njome želi postići.

Naime, ova vrsta tužbe načelno ima svrhu preveniranja povrede prava i u teoriji građanskih sudskih postupaka se smatra da je karakter pravne zaštite koja se njome može postići u suštini prejudicijelan.³⁸ Ili, pravnosnažnim utvrđenjem postojanja ili nepostojanja nekog prava ili pravnog odnosa među strankama, sudski se verifikuje, presudom kao pojedinačnom pravnom normom, određeno “preegzistentno stanje” među strankama, stanje pre povrede odnosnog prava ili pravnog odnosa.³⁹ Povreda bi, naime, davala povoda podnošenju kondemnatorne tužbe, ali, pri tome, pravnosnažno deklarisanje bitno olakšava ostvarenje kondemnatorne zaštite, kao represivne.⁴⁰ Smisao pomenutog člana, međutim, sasvim je drugačiji, s obzirom na integralnu formulaciju koja glasi: “Tužilac može da traži da sud *samo utvrdi* postojanje ili nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa, *povredu prava ličnosti* ili istinitost, odnosno neistinitost neke isprave”. Uopšteno bi, naime, važilo da ima osnova da se sud izjašnjava da li jedno subjektivno građansko pravo povređeno samo pod pretpostavkom da se prethodno utvrdi da li je tužilac njegov titular. No, u konkretnom slučaju, kada je reč o pravu na poštovanje porodičnog života, koje je načelno formulisano kao pravo “svakog lica” rešenje problema je, svakako, u tome da se sud ipak, *in concreto*, izjašnjavajući se o povredi prava, izjašnjava i o tome da li ga tužilac ima. Zahtev, odnosno tužba, u ovoj grupi prava, specifičan je stoga što nastaje tek u slučaju njegove povrede ili ugrožavanja, ima, kao značajnu karakteristiku i to da nema za svrhu normalno vršenje prava, već is-

³⁷ Mogućnost podnošenja deklaratorne tužbe, nalazimo u jednoj nedavnoj odluci koju je ESLJP doneo u predmetu Zorica Jovanović protiv Srbije (Zorica Jovanović v. Serbia, No. 21794/08 od 26. marta 2013. godine, objavljena u “Sl glasniku RS”, br. 33/2013 od 10. aprila 2013). U stavu 40. odluke ESLJP, kao relevantna domaća sudska praksa, navodi se presuda Vrhovnog suda Srbije (Rev. 229/04) od 21. aprila 2004. godine u kojoj je utvrđeno da „prava ličnosti” u okviru značenja Zakona o obligacionim odnosima obuhvataju, između ostalog, pravo na poštovanje porodičnog života, ali samo obrazloženje odluke ne koristi u razrešenju mogućih dilema deklaratornog tipa zaštite u odnosu na ovo pravo.

³⁸ M. Dika, Građansko parnično pravo, Tužba, VI knjiga, Zagreb, 2009, str. 251.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

ključivo njegovu zaštitu.⁴¹ “Normalno vršenje prava” znači, u odnosu na pravo na poštovanje porodičnog života, da se ne dira u odnose koji čine porodične veze, porodične odnose kao bliske lične veze jednog lica, budućeg tužioca, za slučaj povrede ove obaveze, sa drugim licem iz kruga onih sa kojima ostvaruje “porodični život”. Tuženi se, zapravo, ponaša na način koji pokazuje da ne smatra da tužilac ima pravo na poštovanje porodičnog života u konkretnoj situaciji, ili da ga ima, ali da mu ono ne daje ona ovlašćenja (na određena ponašanja) u skladu sa kojima se tužilac ponaša.⁴² Stoga tuženi i ne udovoljava svojoj obavezi “nemešanja” u njegove porodične odnose. Da li bi se i ovde moglo govoriti samo o “ugrožavanju”, ili je svako nedopušteno mešanje “povreda” prava? Sistemu deklaratorne zaštite, generalno, odgovaralo bi prihvatanje stava da se pravo može i samo ugroziti, ali ličnom karakteru samog prava odgovarala bi više druga solucija.

Treba pomenuti i da sistem zaštite koji obezbeđuje deklaratorna tužba pretpostavlja neophodnost dokazivanja pravnog interesa od strane tužioca,⁴³ osim kada je podnošenje ovakve tužbe predviđeno posebnim propisima, što je formulacija ranijih verzija ZPP. Sadašnji, ZPP/2011, ne predviđa ovaj izuzetak, a i sama tužba o kojoj je ovde reč nije izričito predviđena relevantnim posebnim propisom, odnosno PZ RS, već se navodi u opštoj formulaciji ZPP, kojom se, zapravo, samo određuje šta deklaratornom tužbom može da se traži. Ovo bi moglo značiti da je stav zakonodavca da se pravni interes za deklaratornu zaštitu uvek mora, od strane tužioca, učiniti verovatnim. To bi odgovaralo i opštem stavu da se po ovoj tužbi samo deklariše povreda prava te da presuda ne može steći svojstvo izvršnosti,⁴⁴ što, npr., otklanja potrebu dokazivanja pravnog interesa u kondemnatornom tipu zaštite. Ali, kada su u pitanju lična prava, odnosno utvrđivanja njihove povrede, moglo bi voditi i suprotnom zaključku.

⁴¹ O. Stanković, V. Vodinić, nav. delo, str. 127.

⁴² Uporedi o deklaratornoj tužbi B. Poznić, V. Rakić- Vodinić, nav. delo, str. 242.

⁴³ Čl. 194/2 ZPP/2011, kao i B. Poznić, V. Rakić- Vodinić, nav. delo, str. 242, 243.

⁴⁴ S obzirom da se deklaratorne presude ne mogu prinudno izvršiti, otvoreno je pitanje šta je smisao presude u slučaju kada je tužilac uspeo u sporu i dokazao da jeste povređeno njegovo/njeno pravo na poštovanje porodičnog života. Da li i takva presuda otvara mogućnost za naknadu štete? Zakonodavac je takvu mogućnost predvideo zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku, koje je garantovano čl. 6 Konvencije pod nazivom “pravo na pravično suđenje”, opredeljenjem da štiti samo jedan fragment, odnosno deo ovog prava. Odredbom čl. 8. Zakona o uređenju sudova (“Sl. glasnik RS”, br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 - dr. zakon, 78/2011 - dr. zakon, 101/2011 i 101/2013), predviđen je poseban vanparnični postupak u kome se može ostvariti zaštita prava na suđenje u razumnom roku i pravo na naknadu štete zbog povrede ovog prava. Više o tome u G. Stanković, Postupak za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, Pravni informator, br. 10/2013 i R. Bezbradica, Zahtev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku – novo pravno sredstvo u pravnom poretku Republike Srbije, Pravni informator, br. 5/2014.

Problem nastaje i stoga što je i tuženi neko ko je u istom krugu lica, što zahtev tužbe u ovakvim sporovima nesporno “zadire u sferu poštovanja prava na porodični život lica prema kome je zahtev usmeren”, odnosno tuženog u ovakvim parnicama, ili, u sukobu su dva prava na poštovanje porodičnog života.⁴⁵ Razrešenje je, kada su u pitanju sporovi u koje je involvirano dete, preko utvrđivanja šta je najbolji interes deteta, na način i prema zakonskim rešenjima koje garantuje PZ RS. Ili, generalno, u nalaženju načina za vršenje prava na poštovanje porodičnog života uz najmanje moguće, u svakoj konkretnoj situaciji, ograničenje u vršenju za svako od lica involviranih u konkretan spor.

Ako je, nadalje, postojanje ili nepostojanje porodičnog života, odnosno povreda prava na njegovo poštovanje činjenično pitanje, pomenimo da ZPP/2011 posebnim stavom trećim pomenutog čl. 194., dopušta da se po deklaratornoj tužbi utvrđuju činjenice samo ako je to “predviđeno zakonom ili drugim propisom”. U odnosu na povredu prava na poštovanje porodičnog života takvog zakonskog rešenja nema. Takođe, lociranje deklaratornog zahteva kojim se traži “utvrđivanje povrede prava ličnosti” u stav jedan ovog člana, dakle u odredbu o tome kada je generalno moguće podneti ovu tužbu, može voditi zaključku da zakonodavac, onda, ovo utvrđenje ne shvata kao utvrđivanje postojanja ili nepostojanja činjenice, već utvrđivanje postojanja ili nepostojanja prava ličnosti, što nije i rečeno, a ne bi, s obzirom na lični karakter prava ni bilo korektno reći. No, bez obzira na ovakvo stanje regulative rešenje je da sud uvek mora da utvrdi postojanje i (ili) kvalitete ličnih veza tužioca sa jednim licem, pa tek da utvrđuje njegovu povredu prava ponašanjem (nečinjenjem!?) tuženog.

Pomenimo, takođe, da bez obzira na ograničena dejstva koja ima pravno-snažna deklaratorna presuda s obzirom na nemogućnost prinudnog izvršenja, njen značaj je nespornan ukoliko se pođe kako od preventivne funkcije, odnosno potencijalnog, dobrovoljnog usklađivanja ponašanja tuženog sa obavezama koje poštovanje prava na porodični život tužioca podrazumeva, tako i od mogućnosti koje ona daje u odnosu na pravo na naknadu nematerijalne štete, primenom odredbe čl. 200. ZOO.

Kondemnatornom tužbom, kao drugom mogućom⁴⁶ za zaštitu prava na poštovanje porodičnog života, zahteva se izricanje pravne posledice otklanjanja

⁴⁵ M. Nikolić, nav. delo, str. 542.

⁴⁶ Videti Rešenje Okružnog suda u Novom Sadu, Gž. 6352/2008 od 29.10.2008, gde se navodi da “imajući u vidu sadržinu pravne zaštite koju tužilac, srodnik traži, a to je zaštita prava na poštovanje porodičnog života kroz održavanje ličnih odnosa sa detetom sa kojim ga veže posebna bliskost i poverenje, postupak u ovakvom sporu se pokreće kondemnatornom tužbom, odnosno tužbom za osudu na činidbu, a kojoj vrsti tužbe, u slučaju usvajanja zahteva, odgovara osuđujuća (kondemnatorna) presuda”.

povrede i zabrane ponašanja, budućeg, kojim bi se pravo vređalo. Pravnosnažnošću kondemnatorne presude⁴⁷ kojom je tužbeni zahtev usvojen ona dobija svojstvo izvršnosti, a konkretna realizacija obaveze lica koje je učinilo povredu prava ličnosti, svakako je konačni cilj tužioca. Svakako treba pomenuti i rešenje iz odredba čl. 194/4 ZPP/2011, odnosno da se tužba za utvrđenje povrede prava ličnosti može podneti bez obzira da li je postavljen zahtev za naknadu štete ili drugi zahtev, u skladu sa posebnim zakonom čime je, zapravo, omogućena objektivna kumulacija tužbenih zahteva⁴⁸ koja se pokazuje i kao najpovoljnija za tužioca. Tumačenje odredbe čl. 194. vodilo bi još jednom zaključku. Naime, zahtev može da glasi da se utvrdi "povreda", a ne i da pravo nije povređeno, dakle reč je o zahtevu za pozitivno deklarisanje, što sprečava podnošenje negativne deklaratorne tužbe u ovakvim situacijama i odgovara zaštićenom dobru – ličnom pravu i opštim karakteristikama zahteva za njegovu zaštitu.

No, u praksi, bez obzira na pomenute teorijske dileme, smisao zaštite u situacijama povrede prava na poštovanje porodičnog života mora biti i da se povreda spreči za ubuduće i da se pravnosnažnom presudom učini kraj jednoj pravno nepodnošljivoj situaciji. Stoga je, možda najbolji normativni pristup koji prihvata jedan od posebnih zakona kojima je predviđena zaštita, takođe ličnog prava - prava na "nediskriminaciju",⁴⁹ U okvirima zahteva koje ovaj propis nabravlja taksativno odredbom čl. 43. trebalo bi tražiti i rešenja u odnosu na zaštitu prava na poštovanje porodičnog života. Generalno, morao bi biti izuzet zahtev za objavljivanje presuda donesene po nekom od drugih predviđenih zahteva.

ZAKLJUČAK

U PZ RS pravo na porodični život garantovano je, kao i u Konvenciji, uopštenom odredbom u čl. 2/2. Na taj način zakonodavac pokazuje da je prepoznata potreba da se ova vrednost štiti. Neki od identifikovanih odnosa (bliskih ličnih veza), pomenutih u ovom Radu, koji ulaze u okvire ovog pojma, ne iscrpljuju listu mogućih. Problematična je, međutim, operacionalizacija odredbe čl. 2/2 PZ RS. Kako, naime, nije predviđen poseban postupak za zaštitu ovog prava u slučaju povrede, odnosno nema posebnog procesnog instrumentarija adekvatnog specifičnostima njegove zaštite, zaštita prava na poštovanje porodičnog života (izuzimajući pojedine, posebno regulisane fragmente) dovedena je u pitanje. Dileme iznete u Radu, koje se odnose na zaštitu ovog prava u građanskim sudskim po-

⁴⁷ Videti odredbu čl. 15. st. 2. Zakona o izvršenju i obezbeđenju ("Sl. glasnik RS", br. 31/2011, 99/2011 - dr. zakon, 109/2013 - odluka US i 55/2014)

⁴⁸ Videti M. Dika, nav. delo, str. 255.

⁴⁹ Zakon o zabrani diskriminacije ("Sl. glasnik RS", br. 22/2009).

stupcima, bile bi otklonjene normiranjem posebne procedure, po analogiji na postupak u sporu za zaštitu prava deteta. Time bi bio otklonjen nesklad između garantovanja ovog prava i njegove potpune zaštite.

DUŠICA PALAČKOVIĆ, LL.D.,

Profesor, Faculty of Law, University of Kragujevac

SANDA ĆORAC, LL.M.,

Ph.D. candidate, Faculty of Law, University of Kragujevac

PROTECTION OF RIGHT TO RESPECT FOR FAMILY LIFE

Summary

Family Act of the Republic of Serbia (2005), as well as European Convention on Human Rights, guaranteed right to family life in general provision (Article 2/2). In this way, the legislator shows that recognized the need to protect this value. Some of the identified relations (close personal ties), mentioned in this paper, which are within the scope of the term, does not exhaust the list of possible. Problematic is, however, the operationalization of the provisions of Article 2/2 . In fact, it did not provide for a specific procedure for the protection of rights in the event of injury, and there is no specific procedural instruments adequate for specifics of its protection, the protection of the right to respect for family life (with the exception of some, especially regulated fragments) has been called into question. Dilemmas presented in the paper, relating to the protection of the rights of the family life in civil proceedings, would be eliminated by standardizing the special procedures, in analogy to the procedure in the dispute for the protection of rights of the child. In this way, the discrepancy between guaranteeing this right and its full protection will be rectified.